

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

ATENEU BARCELONÈS

OBERTURES DE CURS

1928-29 i 1929-30

MINISTERIO
DE CULTURA

La tarja romàntica de la coberta és una reproducció de l'exposada pel Sr. Manuel Rocamora al Pavelló de la Ciutat de Barcelona de l'Exposició de Montjuïc.

Honorables representants de les Corporacions,
Senyores,
Senyors,

Benvinguts sigueu i gràcies vos siguin donades per la vostra presència en aquest acte, en nom de l'Ateneu Barcelonès que m'ha ofert l'alta distinció de la Presidència seva. M'han precedit de prop en aquest setial En Pompeu Fabra, Mestre ordenador de la llengua i En Joaquim Massó i Torrents, flor primera dels nostres prosistes, l'elogi dels quals no em cal fer, perquè en qualificar-los així, ja ho he dit tot. Sigui'm, però, permès de retreure que tots tres som d'una mateixa promoció literària, formats en aquell que fou el pulcre fogar de *L'Avanç*, on els Maragall, els Iglésias, els Cases Carbó, els Brossa, els Pérez Jorba i els Cortada foren amb no pocs d'altres rutilants estels de joventut.

Per això avui poso a tots ells davant meu com un escut i declaro que tinc per la meva més noble executòria ésser en aquesta casa el quart President de la dinastia de *L'Avanç*.

I sense més preàmbul passo a exposar la meva dissertació sobre *L'Esperit de Finesa* en compliment d'un bell costum que imposa al President de l'Ateneu Barcelonès el deure d'obrir així el curs acadèmic.

MINISTERIO
DE CULTURA

L'ESPERIT DE FINESA

*Discurs llegit pel President Pere Coromines en la sessió
inaugural del curs acadèmic de 1928-29 celebrada
el dia 30 d'Octubre de 1929. 1928*

MINISTERIO
DE CULTURA

1. Us convido a embarcar-vos una estona en el meu bricbarca de tres pals que arbora en el major la bandera amada, vella nau carregada de fatxendoses veles i animada de cordes i d'escales, que polsarà la brisa, tot just es llevi, com qui polsa una lira. Solcarem les nostres mars en calma i no com a enemics del temps, posarem un esguard amable sobre les ondes del camí i sobre les coses i els éssers vivents per humils que siguin, i no ens endinsarem mai tant en la forària que no vegem les senyes ni sapiguem on som.

Tot caminant parlarem de *l'esperit de finesa* que no és com dir el *sentit* o el *sentiment*, per tal com no volem limitar-nos a una percepció ni a un moviment efectiu. El *sentit* de finesa sembla una facultat passiva en el subjecte que s'adona i registra, la virtut d'una certa distinció que unes coses i uns éssers tenen més que altres. El *sentiment* de finesa és un estat com de xopament d'aquell *sentit* o de les percep-

cions d'aquell sentit, i no exclou del tot una disposició a l'amor de la cosa sentida.

Mentre que jo voldria comprendre en aquesta meditació la potència i l'acte, el subjecte i la seva cosa, el sentit, el sentiment i la passió, la facultat de percebre la forma i la de revestir-se d'ella i la de crear-la, ens o qualitats, conceptes tots ells que es troben integrats en aquesta expressió, *esperit de finesa*, que no sols comprèn una idea d'essència, sinó també la d'agent sensible i creador.

L'esperit de finesa no podrà ésser altra cosa que una virtut humana. Aquella vela llatina que llisca lleument inclinada sobre la mar, o el cigne que estarrufa les ales i submergeix en les aigües de l'estany el cap i el coll llarguíssim, i després s'espolsa en suau esgarripança, o l'aresta pura de la muntanya abrigada de dalt a baix per un tènue mantell de boira morada, són fins certament, però no diríem mai d'ells que estan dotats de *l'esperit de finesa*.

Cap filòsof no ha pensat fins ara a incloure l'esperit de finesa entre els atributs de Déu. És infinit, etern, principi i fi de totes les coses; és perfecte i com a tal realitza la bellesa i la justícia absolutes, però no diem d'Ell que sigui fi; no perquè en Ell hi hagi ni pugui haver-hi cap màcula de grolleria, ni perquè es tracti d'un atribut essencialment relatiu, ja que no ho és més que els de bellesa i de bondat i, com hem concebut la bellesa i la bondat absolutes, podríem concebre la finesa absoluta, sinó perquè en parlar de finesa, com en parlar d'elegància, ens mantenim dins d'un horitzó estrictament humà.

Ni de Déu, ni dels altres éssers vivents, ni de les coses, podem ni solem dir, per fins o fines que siguin, que tinguin com una de les se-

ves virtuts l'esperit de finesa. I observeu que tampoc no dic atribut, ni qualitat, ni pròpiament parlant hauria de dir facultat, sinó virtut, en tanta manera que si alguna vegada uso aquests termes serà millor que no en feu estat. Un hom no troba sempre per a expressar-se les paraules més ajustades al seu pensament, i endemés cal tenir present que no sempre contemplem els conceptes de ple a ple, i que per tant, segons com la considereu, parcialment, una virtut pot ésser presa simplement per una facultat, o per un atribut o per una qualitat, com ho sabien millor abans que ara els preceptistes literaris que feien d'aquest joc de paraules una figura retòrica.

Vegeu, doncs, com el nostre bricbarca va fent el seu camí, sense el compromís d'un aparell científic, que això i no altra cosa vol dir la proposta que us he fet d'embarcar-vos en una nau de vela, on espero que de la bona companyia de dames i cavallers ningú no es marejarà, ni trobarà d'enyor el temps perdut. Assentem en el nostre carnet de ruta que l'esperit de finesa és una virtut estrictament humana, i que la finesa és un atribut relatiu que no sol limitar-se amb el plafó ideal d'una realització absoluta, i tirem endavant.

2. Ens trobem davant d'un subjecte d'estudi ben delicat i abstrús. És obscur, perquè ni la filosofia, ni més específicament l'estètica, ens en donen un concepte prou ben esclovellat, essent aquestes disciplines les que comprenen tot el seu contingut, ni en el tresor del nostre llenguatge trobem pertocants a la finesa aquella

rica varietat d'imatges que sol ésser expressió de la saviesa popular. I és delicat perquè a cada punt us exposeu en analitzar-lo a trabucar els conceptes, a sortir del vostre camp estricte d'especulació, a confondre i a limitar l'excel·lència que tracteu de definir com un mer atribut de la bellesa, de la bondat o de la perfecció.

Seria temerari de dir que *l'esperit de finesa*, o un concepte equivalent d'ell, no es trobi en absolut estudiat en els filòsofs grecs, ni en els escolàstics de l'Edat Mitjana. Tots vosaltres m'enteneu perfectament, i m'heu entès tot just us he proposat l'objecte de la meua investigació, i fins esteu disposats a criticar-me si en el seu curs m'aparto d'una concepció potser no definida però ben comprensiva que existeix en la vostra intelligència. Per això seria molt aventurat de dir que els filòsofs no han estudiat això mateix que ara tots nosaltres ja sabem què és.

Però, sense fer afirmacions massa rotundes, pot ben dir-se que els filòsofs antics no solien incloure en llur enumeració de les virtuts l'esperit de finesa ni un equivalent d'ell. En la *Gran Moral*, d'Aristòtil (llibre II, capítol 7.^è), quan parla de la virtut oposada a la brutalitat, diu que no té nom especial i que és pròpia dels herois i dels déus. «La virtut, diu, no pot aplicar-se a Déu, perquè Déu està per damunt de la virtut i no es guia per ella, que altrament la virtut seria superior a Déu». En la *Ètica a Nicòmac* (llibre IV, capítol 8.^è), el ben dient és oposat per una banda al trufador insípid i mo-feta, i per altra banda al rústic i groller, i entre les paraules i condicions que els caracteritzen hi ha el *tracte delicat i de bon gust*, el *dir el que s'ha de dir i com s'ha de dir*, ésser home d'un tracte agradable, lleuger i flexible, que té

el tacte d'escoltar i de dir només allò que escau a l'home lliure i ben educat, home de bon tacte, home de bon to.

Si llegiu els *Caràcters*, de Teofrast, on sabeu que només n'hi ha dels que són dignes de blasme, l' *αὐθάδεια* (brutalitat) (XV) i l' *ἀρροΐζια* (rusticitat) (IV) especialment, us daran idea de l'home fi per la definició dels seus contraris, i en general tots els caràcters semblen escrits per un filòsof que els repugna perquè fereixen el seu esperit de finesa.

I encara, potser més que per la manca de definició del concepte, contribueix la filosofia a fer abstrús el nostre objecte d'estudi per la confusió amb la idea de bellesa, i més especialment amb una de les qualitats dels objectes bells. Hi ha una tendència a dir que totes les coses belles són delicades, i en parlar d'aquesta qualitat de la delicadesa se li dona un sentit que, si no aguditzeu bé l'anàlisi, us la farà confondre amb la finesa que tractem de veure què és. Per exemple, Edmond Burke en *A Philosophical Inquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful*, diu que els objectes bells són suaus i delicats; i com a coses suaus cita la pell d'una dona bella, les fulles brunyi-des i vellutades de certs arbres, la fina vestidura dels animals bells; i com a coses delicades indica en el regne vegetal la murtra, el taronger i l'ametller que són bells, en oposició al roure i a l'om que són més aviat majestuosos. En ponderar la bellesa de la dona l'atribueix a la seva fragilitat i delicadesa unides a la seva timidesa natural, que correspon psicològicament a aquelles dues qualitats físiques (planes 131 i següents del volum I de les Obres completes).

No sembla que les formes externes que adquireix en la llengua catalana el concepte fonamental *fi* ens hagin de fer avançar gaire en el nostre estudi. En acabat que amb les paraules *finesa* i *finor* hem anomenat la qualitat de la cosa fina ens resten els verbs *finejar*, *afinar* o *desafinar* amb els substantius, adjectius i adverbis corresponents. La idea s'enriqueix d'un cert concepte d'harmonia en les paraules *afinar* i *afinador* quan diem, per exemple, que l'Orfeó Català *canta molt afinat*, i es limita en les altres formes als accidents d'una sola de les significacions de la paraula soca.

Si ni la filosofia ni les formes externes del llenguatge no ens permeten esclovel·lar què és *l'esperit de finesa*, com un concepte clarament i estrictament elaborat (i consti que aquesta afirmació puc fer-la com la faig, procedint per simples exemples que no tenen la pretensió d'exhaurir la matèria, per tal com només són lleugeres indicacions de mètodes que no em proposo seguir) vaig a veure si en el supòsit que tots ens entenem quan parlem d'això, supòsit que dono per cert, puc projectar alguna llum sobre allò que tots volem dir, i, un cop extret el contingut, si puc ordenar-lo i sistematitzar-lo.

3. Ben segur que tots estem d'acord pel que toca a entendre que hi ha una primera base corpòria en el concepte de finesa. *Fi* ha de referir-se primàriament a un cos, i volem dir que és prim en oposició al concepte de cos gruixut, i que és llis en oposició a cos raspós. Així diem *paper fi* al paper de fumar, però també diem que és *fina* una superfície llisa, rossolant, no

rasposa. Si per la primera condició les coses fines s'emparenten amb el concepte de *delicadesa*, per la segona adquireixen un sentit de *sua- vitat*. I heus aquí com ja hem dat un primer pas de comú acord, pas importantíssim, que ens permet de posar a la base de *l'esperit de finesa* una reminiscència corporal aplicada a quelcom de prim, delicat, suau i llis. Sense deixar de vista encara el sentit corporal de la paraula soca, no hi ha dubte que si tan *fina* és una cosa pot dir-se que és *subtil*, i que, com més *fina* és una punta, més *aguda* és, per on haurem completat aquesta nostra primera excursió pel camp de la saviesa popular, afirmant una certa sinonímia entre la finor i la subtileza, i, oposant semblantment els adjectius *fi* i *agut* a allò que vol dir espuntat i camús.

Sobre aquesta primera base corporal, s'as-senta o sobreposa una significació qualitativa, equivalent a puresa. Una matèria *fina* és sense mescla; un metall *fi* ha estat netejat de la ganga; l'or *fi*, l'argent *fi* són sense aliatge. Així el concepte de *finesa*, no limitat ja estrictament a representar una qualitat de les coses, enclou un sentit de puresa que en oposició als seus termes contraris afirma una *superioritat* i una *preciositat*, que en certa manera poden aplicar-se als homes i als altres éssers vivents. Així es diu de les viandes que mengem, que unes són més *fines* que altres: el roger és més *fi* que el verat; com també diem d'una mateixa fruita que és més *fina* com més excellent la trobem.

Aquest concepte de finesa material aplicat a l'home s'obre i s'estén com el ventall d'un sortidor. Pel que toca al cos humà la finor el fa *esvelt*, i si es refereix a les maneres de l'home el qualifica d'*elegant*; per més que algunes ve-

gades en l'atribució de la finesa hi hagi una punta d'ironia, per tal com pot titllar-se de fi l'home afeminat o embafador. I quant a la traça, és un *lladre fi* el que roba amb cautela, com és *fi de mans* l'artesà que coneix bé el seu ofici, traça que traduïda a l'excel·lència dels sentits ens dóna l'home *fi d'orella* i el que és *fi de paladar*.

Però la qualitat de la finesa, produeix les més extraordinàries figuracions quan s'atribueix a l'ànima humana. Un home fi pot ésser per una banda el que és llest a sortir-se de tot, el que desembrolla les situacions complicades; per on la subtilitat es complica amb una punta de llestesa. Per altra banda és un home fi el que és agut en les seves investigacions, penetrant i sagaç, significació que sense deformar-se massa es pot complicar d'un seny d'astúcia i de malícia. Últimament és un home fi el fidel observador de les regles de bona companyia, polit en el tracte i en l'enraonar, moderat en l'expressió dels sentiments.

Així podríem dir que entren en el concepte de finesa tres elements en els quals s'enclouen tots els altres: corporalment la cosa prima és fina, espiritualment l'ànima fina és aguda, pel que toca a la relació amb el món l'ésser fi és suau. Només tangencialment prenen contacte amb el concepte de finesa, l'excel·lència, la puresa i la traça; perquè, si bé ho considerem, mentre que l'ésser fi és sempre prim, agut i suau, pot tenir l'excel·lència derivada de la seva qualitat i no tenir-ne cap més, tal com diríem per al lladre fi, com pot resultar pur en el sentit de la uniformitat dels seus components i alhora resultar deleteri per la condició viciosa i mortífera d'aquesta substància única, i aquest seria

el cas d'un gas asfixiant fi; i, per últim, un home *fi de mans* pot ésser cec o sord, d'on resulta que la seva finesa no és del tot connatural amb la seva traça.

Fins ara, doncs, ens hem limitat a espigolar en el camp de la saviesa popular, en el qual tots ens hem trobat d'acord, i hem arreplegat una pila d'elements preciosos per al nostre estudi en forma de significacions figurades, riques experiències que durant una vida de nou segles els nostres passats servaren en el vas d'una paraula soca que per aquelles essències espirituals venia a ésser preciosa àmfora.

4. Ara que ja sabem d'una manera certa i clara què volem dir quan diem d'un ésser que és fi, podrem aventurar-nos a investigar resoltament *l'esperit de finesa* què és. Per això fer, en donarem primer de tot un concepte esquemàtic i el despallarem de tota confusió amb l'honestedat i amb la bellesa.

La finesa és una qualitat i com siga que per l'esperit es pot discernir, cobejar o humanament crear (o dar forma), si ajuntem amb les dues paraules llurs sentits, direm que *l'esperit de finesa* és la virtut de discernir, de cobejar i de crear aquella qualitat dels éssers fins. L'esperit, doncs, no afegeix al concepte nous elements qualitatus, talment que allò que no era en la finesa tampoc no podrà ésser en l'esperit de finesa, i aquest haurà de referir-se sempre estrictament a aquelles condicions de la forma prima, aguda i suau i, accidentalment o tangencialment (que no és tot u), excellent, pura i hàbil.

L'esperit ha penetrat en la forma i n'ha fet una virtut activa que discerneix, cobeja i crea. I en això el nostre enteniment, que ha format el concepte nou, ha procedit com quan de la bondat i de la bellesa vivificades en l'esperit ha fet l'esperit de bellesa i l'esperit de bondat, sense afegir cap qualitat a les qualitats primeres, però actuant-les en una virtut de discerniment, de cobejança i de creació.

Obtingut aquest concepte esquemàtic d'allò que és l'esperit de finesa, podem precisar-lo amb la seva distinció d'allò que no és. És sabut que el fals Dionís Areopagita havia ensenyat que les qualitats d'honestedat i de bellesa eren una sola i mateixa qualitat, arquetipus de les coses creades, que resideix d'una manera supersubstancial en Déu. Però Sant Tomàs d'Aquino ja va dir que, essent el bé i la bellesa una mateixa cosa en el subjecte, es distingien racionalment, cosa que algun tomista modern ha volgut desconèixer, de què ja es lamentava Menéndez Pelayo (Hist. Id. Est. vol. I p. 242), que no veia com es podia embrollar allò que el Sant havia tan admirablement distingit.

Sant Tomàs arribava a les dues conclusions següents. Primera: diferència racional entre el bé i la bellesa, per tal com l'un es refereix principalment a la facultat apetitiva, a la voluntat, i l'altra a la potència cognoscitiva, a l'enteniment. Segona: el bé és causa final, la bellesa causa formal. Acceptem ambdues conclusions del Sant que resulten ben adequades al nostre estudi, i fins les recomanem a alguns dels nostres escriptors, que sense reparar que desconeixen amb això la independència de l'Estètica, s'han entossudit a embrollar-les i negar-les.

Essent, doncs, racionalment distints el bé i

la bellesa, l'esperit de bellesa i l'esperit de bondat seran així mateix diferents. I ara anem a dir que l'*esperit de finesa* no podrà mai confondre's amb l'esperit de bondat, perquè també la finesa es refereix principalment a la potència cognoscitiva, mentre que, com diu el Sant, el bé es refereix a la facultat apetitiva. O, dit en paraules de més planera comprensió, el bé és amable per si mateix, per tal com l'home l'apeteix amb una força irresistible; i, contràriament, la finesa no sols no és amable per si mateixa, sinó que pot ésser-ho i no ésser-ho. Així la finesa s'aplica igualment a l'agudització del vici com de la virtut i en tanta manera és independent aqueixa qualitat de finesa de l'honestat, que tots recordaran fàcilment els noms de cíncics i de lladres i de corruptors que eren certament homes fins, i els noms de sants, ermitans i anacoretes de còrpora grossera i amb més punxes que un escardot.

Encara que la finesa es refereixi a la facultat cognoscitiva igualment que la bellesa, com hem vist suara que deia Sant Tomàs, no s'hi refereixen amb la mateixa amplitud. Només els sentits més nobles són aptes per a la percepció de la beutat, mentre que tots els sentits ho són per a la percepció de la finesa. Les coses vistes i les coses oïdes poden ésser belles; però mai no les considerarem belles pel tacte, ni per l'olor, ni pel paladar. Un perfum, un menjar, una punta de ganivet podran ésser fins, però no direm mai que siguin bells.

L'home apeteix el bé i el seu *apetit* només es satisfà amb la possessió; l'home *contempla* amb fruïció la bellesa, i el sol aspecte d'ella dóna el ple coneixement; l'home no apeteix ni troba una fruïció en la percepció de la finesa. Tant en

l'honestetat com en la bellesa hi ha una excel·lència essencial que les fa desitjables o admirables, mentre que en adonar-se de la finesa l'ànima humana resta erta i fa un judici pur, sense pena ni glòria.

Heus aquí com hem vingut a obtenir un primer esquema d'allò que no és l'esperit de finesa, virtut acerada que no s'adiu amb la bellesa ni amb la bondat; erta pel que toca al sentiment, i per tant cruel; d'una puresa que suposa la tria sense la selecció, d'una claredat que no ha menester ni la proporció de les parts ni la seva harmonia.

5. Anem a parlar ara de com es produeix l'esperit de finesa.

Si féssim un estudi modern dels caràcters, més complet que el de Teofrast, i analitzéssim tant els que són dignes de lloança com els que mereixen blasme, això que ja hem anat dient de les condicions essencials i de les condicions accidentals o tangencials de la finesa ens permetria agrupar els homes fins en dues seccions: la dels que ho són perquè en reuneixen les condicions essencials i la dels que ho són perquè en reuneixen alguna de les accidentals o tangencials. En parlar de l'esperit de finesa ens referirem als primers, que ho són sempre i en tot de fins per una traça especial, o per una puresa de components (qualitat que no sol aplicar-se gaire a l'home) o per una excel·lència derivada de la seva qualitat.

L'esperit de finesa sembla ésser el resultat d'una educació encertada. Dades dues criatures del mateix caràcter, serà amb el temps més fina

aquella que hagi estat educada millor. Promovent en el subjecte una sèrie d'experiències ben ordenades li polirem el gust i les maneres de manifestar-se amb els seus semblants, el proveirem de màximes de bon comportament, i fins arribarem a moderar l'expressió de les seves passions. Aquests són avantatges que solen provenir en gran part de la riquesa i de la vida de ciutat en la formació del caràcter individual.

Però aviat ens adonarem que l'educació no és el tot, per tal com ella aprima i poleix molt però aguditza molt poc, essent com és la penetració acerada la qualitat més específicament humana de les que entren en l'esperit de finesa. Per altra banda és fàcil d'observar que hi ha criatures nativament més fines que altres i que hi ha homes fets en els quals la finesa o la grosseria no poden ésser el resultat d'una educació o s'han produït malgrat la privació o la porfídia d'ella. ¿De què vénen, doncs, aquest esperit de finesa nativa o el seu contrari?

No és possible de seguir endavant sense fixar-nos que l'home passa del claustre matern al claustre familiar, i que de més a més el seu esperit viu i es forma d'un tresor orgànic d'experiències aplegades en aquest altre claustre més gran que anomenarem nació. En néixer l'ésser humà ja s'han arremolinat i encarnat en ell possibilitats, qualitats i virtuts que estaven en marxa segles ha per realitzar-se en la seva persona. En aqueixos claustres de la família i de la nació les experiències s'acumulen seleccionades, es transmeten per herència, i es comuniquen, s'encomanen i es compenètren per simpatia.

Pot ben dir-se, doncs, que l'educació individual de l'esperit de finesa s'exerceix sobre un primer pòsit natiu que és ja una realització de

virtuts de la nació i de la família, i durant tota la vida de l'home es conjumina amb la compenetració d'aqueixes influències nacionals i familiars.

No cal estudiar aquí en general com operen l'herència, la selecció i la simpatia per a la formació dels caràcters o dels tipus humans. Ja s'ha parlat, i potser massa, d'aqueixes lleis naturals que ningú no tractaria de discutir si no es tractés de atribuir-los una transcendència que no tenen. Em limitaré en aquest assaig a concretar la formació d'alguns tipus de l'esperit de finesa.

La vida del camp i la vida de la ciutat són origen de dues menes de finesa. La vida del camp té la seva més pura expressió en el treball de la terra, com la vida de la ciutat que abans culminava en la cort dels reis ara troba la més alta dignitat en la possessió del poder i de la riquesa. Una família que per llargs segles ha treballat la terra pròpia, ha arribat a una adaptació aguda i polida de totes les facultats humanes, que pot manifestar-se en la creació de tipus nativament fins, d'una mena de silvestre finor. En les antigues corts reials, en les famílies oligàrquiques i en les dels plutòcrates, la finesa comunicada per simpatia, o garbellada per selecció o transmesa per herència ha dat sempre lloc a la creació d'una varietat de tipus humans que excellien per la noble continència de les passions.

No és el meu propòsit fixar ara la diferenciació entre l'esperit de finesa del cortesà i el de l'home de muntanya. Sigui'm lícit només de reposar l'esguard tot fent camí en l'estat de finesa del nostre poble, i observar com som de nous els catalans en la formació del tipus ciutadà. Quan encara no s'han complert els cent primers anys

de la nostra renaixença, no hem arribat a constituir una aristocràcia del poder o de la fortuna o de les lletres, perquè és força comú que en les primeres promocions cap a un concepte més alt de la vida siguin moltes les famílies que degeneren des de la segona o la tercera generació.

Per això la noblesa actual dels llinatges catalans cal mesurar-la pel nombre com més reduït millor de generacions que separen el generè actual dels passats d'ell que treballaren la terra. Les nostres famílies territorials, continuades de l'un hereu a l'altre per segles i segles de domini, són les fonts més clares de puresa de la sang. Si la teva branca va separar-se de la família territorial d'un generè ençà la teva sang és més pura que si ets el darrer plançó d'una família que de molts generès no ha treballat la terra. Després de quatre segles de pobresa i de submissió, l'executòria de les més rànries famílies catalanes troba els seus blasons en el lliure contacte amb la terra mare.

6. L'educació individual és d'escassa eficiència per a la producció de l'esperit de finesa perquè la naturalesa de l'home és d'una capacitat limitada de transformació. I com que de més a més els seus mètodes són més propis de la investigació pedagògica els deixarem de banda i tractarem de profunditzar el progrés i la degeneració de l'esperit de finesa en la societat.

En cada poble, considerat com un òrgan unitari de civilització, s'elabora un tipus de finesa que s'adiu amb les condicions de vida que li han fet la naturalesa i la història, i una vegada concebut l'ideal totes les energies individuals i col-

lectives es posen a treballar en l'empresa de la seva realització. Per això l'esperit de finesa és diferent en cada nació i encara que un poble més endarrerit que un altre pugui admirar l'esperit de finesa d'aquest, no l'hi envejarà ni l'hi imitarà.

El nostre gran floricultor, En Joan Dot, imagina primer una forma de rosa, no diré una idea platònica de la flor més amada, perquè la rosa ideada és una flor concreta amb els seus pètals i el seu color i el seu perfum, i després, amb els seus mètodes de selecció, la fa. Així obren també els pobles en la creació del seu tipus de dona bella que de primer l'art el concep, després la dona viva s'hi adapta tant com pot, i allà on ella no arriba continua el prodigi la selecció natural. La dona bella anglesa d'avui, per exemple, és després d'un esforç secular la realització de l'ideal anglès.

Perquè un poble realitzi el seu ideal de finesa calen certes condicions que procuraré esquematitzar. La primera condició essencial és que tinguï la lliure determinació. Una nació reduïda a qualsevulga mena d'esclavatge és encara possible que arribi a concebre el seu tipus ideal però és segur que no el realitzarà. La tirania, que és una derogació de la llibertat individual, serà un entrebanc, un destorb que farà més difícil la realització de l'ideal de finesa; però la dominació estrangera la impossibilitarà de cop: tan cert és que l'esperit de finesa és principalment el producte d'una labor col·lectiva.

La segona condició, que sembla ésser una nova expressió de la primera, és la prosperitat en la riquesa, per tal com no poden determinar-se lliurement ni els homes ni els pobles que han

d'abstenir-se o de tòrcer llur franc voler per la manca d'una fortuna adequada.

La tercera condició és la pau interior, que deixa solar-se com un pòsit de l'ànima els instints grossers que s'abraonen a la defensa de la llar amenaçada i els sentiments repulsius que mou l'espectacle de la guerra, i que decora i endolceix les relacions socials amb el respecte de la vida humana.

La quarta condició és la durada de les condicions anteriors. En la primera generació l'obra d'afirmació col·lectiva està limitada com l'educació individual per la capacitat reformativa de l'home. Però d'un generè a l'altre l'esperit de finesa adquirit s'hereta i la capacitat reformativa del fill comença allí on acaba la capacitat reformativa del pare. El cas és que la marxa ascendent no s'aturi ni es produeixi cap regressió. Només per l'acumulació dels esforços de moltes generacions successives l'ideal de finesa d'un poble es realitzarà.

Per això em sembla injusta l'acusació que es fa contra la primera generació de la renaixença catalana pel seu xaronisme. ¿Foren culpables aquells homes de la fosca barbàrie en què trobaren el nostre poble, sobergament dominat i pobre? I ¿serem nosaltres els que ens regirarem contra l'estat grosser de la societat dels nostres pares, en nom d'un esperit de finesa que ells començaren a polir? No és digne de blasme el que com ells fa la seva obra. I ¿estem segurs de no ésser nosaltres els que no realitzem la nostra, nosaltres que vivim en l'epicúria i pacífica gaubança d'unes escorrialles de llibertat que ells ens conquistaren i que nosaltres no sabríem ni defensar?

Seria impropï d'aquest assaig analitzar ni

tan sols enumerar les causes de la pèrdua o de l'es mussament de l'esperit de finesa, que es confonen amb les causes de decadència dels pobles. Ens limitarem, doncs, a dir que són de dues menes: unes que produeixen la caiguda sense remei, com ara la pèrdua de la independència nacional, les guerres i el desplaçament dels corrents econòmics que eren origen de la riquesa pública; i altres que destrueixen les formes de finesa actuals, característiques de l'ideal social combatut, i duen el germen d'una finesa nova, com ara les grans revolucions religioses o polítiques.

Per últim hi ha accidents que són causa, si no de destrucció total, d'una regressió sensible. L'exacerbació del fanatisme, que no ha de confondre's amb la purificació dels sentiments religiosos, causa eficient de finesa de l'esperit, la suplantació de la democràcia per qualsevulla forma de tirania, la invasió d'una mortífera epidèmia, una recrudescència abassegadora del militarisme, o la ràpida propagació d'una moda viciosa, produeixen sempre una regressió bàrbara, es mussen l'esperit de finesa i encomanen la lepra d'una grosseria despallada de dignitat i d'humana noblesa.

7. Totes aqueixes condicions que anem estudiant són exteriors a l'home i constitueixen un ambient que en les quatre primeres és propici al perfeccionament de l'esperit de finesa i en les altres fomenta la seva decadència o regressió. Els filòsofs ens expliquen, i no cal que ho repetim aquí, la tendència humana a la bellesa i a la bondat. Però, com és que posat en certes con-

dicions favorables l'home s'afina? ¿Quina és la raó o el principi actiu que impulsen l'home a realitzar l'ideal de l'esperit de finesa?

Hem arribat a la part més interessant i més àrdua de la nostra investigació. Per la comoditat de la comparació amb la formació d'un ideal de bellesa femenina, hem parlat d'un ideal de finesa i això no resol el nostre problema, perquè ara voldrem saber per què, una vegada concebut l'ideal, l'home s'esforça a realitzar-lo. I endemés ¿podem parlar d'un ideal de finesa com parlem d'un ideal de bellesa o de bondat?

Evidentment aquí hi ha confusió en l'ús similar de paraules que tenen una significació diferent. Els ideals de bondat i de bellesa són absoluts i substantius, mentre que l'ideal de finesa és adjectiu o instrumental. L'home tendeix al bé i a la bellesa per si mateixos, en tant que si s'afina és perquè l'esperit de finesa és l'eina humana més eficient per a acostar-se a la total contemplació de la bellesa i a la total possessió del bé.

L'esperit de finesa no és, doncs, per si mateix ni *apetible* ni admirable.

Que no és *apetible* us ho demostrarà la finesa de les formes mòrbides. Observem la cara del tísic que moltes vegades és com brunyida, delicada de to, amb una rosa a cada galta. ¿No heu vist aquells grans ulls negres de les criatures enfebrades? Les malalties dels nervis i del cor donen força sovint al que les pateix un aspecte i fins una actitud distingits. No us serà difícil de recordar entre les vostres amistats, pobres neurastènics que treien de llur degeneració un títol de noblesa humana.

Ni tampoc no és per si mateix *admirable* l'esperit de finesa, com us ho puc dir jo que com més

vell em faig em trobo més fi. Quan s'ha tombat la clina més alta de la vida i el cor comença a no ésser tan brau, l'esperit de finesa us poleix cada dia més i no tot és resultat de l'experiència en aqueixa estilització senil. El caràcter se us ressent de la debilitació de la força, la tolerància us prové de la declinació de l'ímpetu sentimental, i els vostres odis s'aplaquen o es temperen perquè tramunten les enveges de l'amor.

I ¿què direm de l'esperit de finesa que troba una expressió característica en l'efeminament del caràcter masculí? Les línies de l'home esdevenen suaus i delicades, s'aprima la veu, es moderen totes les manifestacions del gest i de la paraula, l'ànima s'habitua a una frivolitat passiva. Ni l'agudesia deixa de produir-se en la interpretació dels sentiments.

Hi ha un cert efeminament i més que altra cosa una estilització senil en el bizantinisme dels pobles decadents. L'ideal que l'esperit de finesa servia s'ha esvaït, i pot dir-se que aquell esperit actua sobre si mateix, tant que el seu ideal, d'adjectiu que era esdevé substantiu. La delicadesa hi és més preada que la beutat, en la valoració dels pensaments la fórmula aguda hi té més prestigi que la profunditat de la idea, la suavitat és preferida a la gràcia.

No sembla que hi hagi opció possible entre aqueixes manifestacions de l'esperit de finesa i els seus contraris. I això no obstant, en les darreries del dinovè segle hi hagué com una moda de les formes mòrbides, que prenia el seu fonament científic de les teories lombrosianes referents a l'íntima relació de la folia amb el geni, i entre les escoles literàries arribà a preponderar el decadentisme que cercava les més pures emo-

cions estètiques en la deliquèssent maduresa de les formes caduques.

No vulguem, amics meus, per a la literatura catalana altra complexió que la d'una robusta salut no exempta de gràcia. Considerem que en tota malaltia hi ha un principi d'innoble degeneració, que els genis folls ho foren no per raó sinó a pesar de la seva folia, que els pròdroms de la decadència no valen res si se'ls compara amb els pits fermes d'una dona jove. Apartem els ulls de la misèria física que estreny el cor de l'espectador amb emocions que tenen més de piadoses que d'artístiques.

Tots els nostres dubtes i qüestions es resolen amb aqueixa consideració de l'esperit de finesa com una virtut adjectiva. El seu principi actiu no està substancialment en ell, sinó en el principi actiu que mou l'home vers el bé i la bellesa. Els homes i els pobles tenen un ideal de bellesa i un ideal de bondat, reflex si voleu, que ara no ho hem d'escatir, de la bonesa i de la beutat divines; i és per tal de realitzar-los que es valen de l'esperit de finesa, instrument que no és de per si apetible ni admirable, que treu la seva força de perfeccionament de l'ideal que serveix, adjectiu que trobarà la seva qualificació genèrica en el substantiu realitzat, susceptible com és d'ésser emprat en la prossecució del mal o del bé.

8. Així com en la realització de l'esperit de finesa cada nació té el seu ideal per adjectiu o instrumental que sigui, pot dir-se que els homes i els pobles parteixen d'un comú denominador de grosseria i de barbàrie, que és com dir que

les formes grosseres són simplement humanes, mentre que les formes de l'esperit de finesa són nacionals.

Caracteritzem, doncs, ara succintament l'estat de barbàrie, al qual poden tornar els pobles per l'acció persistent de les causes abans enumerades, deixant de banda la consideració de si és o no és el primitiu. Contràriament a les afirmacions dels pactistes, defensors del contracte social, que ens fan precedir l'estat de barbàrie d'una edat d'or en la lliure natura, en estudiar la barbàrie des del nostre punt de vista haurem de considerar-lo originari, per tal com no hi ha hagut encara cap pensador que hagi suposat l'esperit de finesa anterior a la vida social. Però endemés tampoc ens interessa aqueixa discussió que ens duria a l'estudi, fora de lloc, de la mentalitat primitiva, essent així que mai no sabríem del cert si l'estat de barbàrie actualment observat, era originari o era el resultat de la decadència d'una civilització anterior.

En l'estat de barbàrie, doncs, originari o decadent, les relacions socials són extraordinàriament restringides, per tal com en ell les perspectives humanes s'escurcen, tant en el temps com en l'espai, igualment en els judicis morals que en els estètics, que altrament, segons hem dit abans, es confonen. Observeu que aqueixa restricció del temps i de l'espai entorn de la vida humana pot ésser també un ideal dels ascetes benaventurats, que així redueixen als termes més simples la contaminació del món i preludien la encara més immaterial benaurança paradisiaca. Però aqueixa paritat de la barbàrie i de la vida contemplativa és purament material, perquè en el bàrbar no té com en l'asceta la

compensació de l'exuberant activitat de l'esperit.

I encara a dins d'aquest món breu i restret, cada ésser, animal o planta, cada meteor i cada accident de la naturalesa és el centre d'un sistema que es resisteix a la unitat i s'afegeix a una varietat dispersa. Així l'ànima humana encongada en el misteri que l'embolca es retrau de tota confiança exterior i no troba marge per a desplegar les facultats superiors de l'esperit.

Les funcions de la vida animal abasseguen les energies de l'home bàrbar, d'on ve que les incipients relacions socials siguin brutals i sense discreció. Els conflictes de tota mena es resolen per la força bruta, la violació substitueix la galanteria, el caciquisme fa l'ofici de la democràcia, les armes són àrbitres de la raó i el fanatisme materialitza les espirituals essències de la fe.

Aqueixa restricció i dispersió, posades al servei d'una vida predominantment animal, en l'home bàrbar es manifesten en la incontinença i en la pobresa de matisos. Les facultats superiors de l'ànima no retenen ni moderen l'home, i l'acció resulta gairebé un reflex de la necessitat fisiològica, d'on ve una expressió grossera dels sentiments i de les passions.

La manca de discreció i la pobresa de matisos es manifesten en el llenguatge per una deformació monstruosa que ve de l'extraordinària abundància de noms de coses i la migradíssima quantitat de verbs i d'adjectius. I així com per la mateixa raó fonamental l'home bàrbar no distingeix la propietat de la sobirania, ni la bondat de la bellesa, ni el treballador de l'esclau, diferencia un reduït nombre de colors, i fins amb la

desproporció referida empra una insignificant quantitat de paraules.

En els seus menjars no ha adquirit valor el condiment, les relacions socials s'entrevien de tal manera en la família que aquesta ve a ésser focus de sobirania, centre econòmic no competidor, pontificat i temple d'una certa unitat religiosa. L'home bàrbar no coneix les delícies clements de l'amistat i la seva conversa està claferta de mots sense sentit, crosses en l'emissió del pensament, renecs que decoren l'arquitectura del seu llenguatge com les monstruoses gàrgoles d'una catedral.

Heus aquí un paradigma de l'estat de barbàrie que ens haurà servit per a aclarir un xic més què és això que entenem per esperit de finesa. Sense cap ironia en la intenció us he posat en condicions de definir l'esperit de finesa per la negació dels seus contraris.

9. La grosseria és el denominador comú de l'home primitiu, mentre que l'esperit de finesa troba tantes formes d'expressió com civilitzacions nacionals hi hagi. Heus aquí una nova diferenciació de l'ideal de finesa i una prova de la seva adjectivitat, per tal com la bellesa i la bondat summes, com a ideals substantius que són, no poden trobar sinó una expressió única.

Per això no hi ha ni pot haver-hi un criteri universal de finesa, perquè aleshores correspondria amb un ideal absolut i no amb un ideal instrumental i adjectiu. Quan es compara l'esperit de finesa d'una nació amb el d'una altra nació és possible de concretar llurs diferen-

cies però no de mesurar la superioritat de l'un damunt de l'altre, per tal com la mesura suposa un terme absolut de comparació. Això no obstant, molt sovint fem aqueixes comparacions de valors.

¿Què volem dir, doncs, quan parlem de la superioritat de l'esperit grec de finesa o de l'esperit anglès? No podem referir-nos sinó a la seva forma avançada d'expressió. Un esperit de finesa és més completament i més agudament format, si, com a instrument per a arribar a la consecució del bé i a la contemplació de la bellesa, ha assolit una més perfecta utilització de les possibilitats que en el caràcter nacional hi havia. Així l'esperit de finesa d'una nació pot trobar-se en els començaments de la seva estilització i ésser inferior per aquesta raó a l'esperit de finesa d'una nació que està en l'apogeu de les seves puixances espirituals. Però observeu que, quan fem aquestes comparacions, el nostre judici no treu la seva norma d'un criteri universal de finesa, sinó del desenrotllament relatiu dels esperits de finesa comparats.

En la societat atenesa del temps de Pericles, en les corts senyorials de la Provença del Lenguadoc i de l'Aquitània quan hi florien els trobadors, en les ciutats de la Renaixença italiana, en la societat versallesa del segle de Lluís XIVe i en la era victoriana de l'Anglaterra moderna, s'han produït tipus nacionals de l'esperit de finesa que no costaria gaire de caracteritzar, per tal com llur sola enumeració promou en el pensament de l'home culte profundes reflexions sobre la diversitat dels més nobles tipus humans.

Algunes observacions ens permetran de formar-nos una idea a bastament precisa de la profunditat d'aquestes diferències. A Atenes el

sentiment de la naturalesa s'arribava a purificar tant de tota sensualitat que els déus hi eren representats per homes ben musculats i per dones nues, mentre que a Versalles la nuesa era gairebé una grosseria, i a la pompa dels vestits i de les joies s'afegia encara la perruca postissa i el color arbitrari donat a la pell.

En la societat anglesa de l'era victoriana, les carreres de cavalls, els esports de l'home i de la dona, la vida al camp en algunes temporades de l'any, i el sentiment del paisatge, eren pràctiques, vocacions i afectes que el *gentleman* considerava indispensables al decòrum de la pròpia vida. I, contràriament, en les corts senyorials d'Occitània tots els plaers prenen una forma sedentària, l'amor hi venia a ésser una subtileza lírica, les robes de les dames no eren a propòsit per a la deambulació a l'aire lliure, els castells no hi tenien jardí, i la servitud dels homes de la terra contaminava de grosseria tots els aspectes de la vida rural.

I ¿què direm del domini i de l'explosió de les passions, que l'esperit de finesa embridava en les relacions de la societat anglesa i desencadenava furiosament en les corts italianes de la Renaixença? Compareu un príncep italià amb un dandi anglès i observeu com es manifestaven l'un i l'altre en l'amorós bornar per la dona amada. L'un no desdirà mai davant de les més tràgiques violències, mentre que l'altre observarà sempre la digna continència d'un control espiritual.

I és que l'esperit de finesa és l'estilització de les condicions físiques i espirituals d'un poble. És veritat que quan una civilització nacional arriba al cim més alt és com un fogar que resplendeix damunt tot el món i els altres pobles s'il-

luminen per ella d'una llum reflexa. Però ni ella comunica amb això la seva substància, ni els altres podran heur-n més utilitat que la de conèixer per contrast amb ella llurs capacitats amb una comprensió més íntima. Si ha pogut dir-se que l'estil és l'home, donat el caràcter collectiu de la virtut que estudiem, encara podria dir-se amb més motiu que l'esperit de finesa és la nació, per tal com representa la més pura expressió de les seves facultats ensinistrades per a la realització del bé i de la bellesa.

L'snob és sempre propens a evadir-se de l'esperit nacional de finesa perquè en el seu ambient és el més comú. Però hi ha també homes impacients que tenint i tot un temperament viril, fascinats per la més viva resplendor de l'esperit de finesa esclatant en una nació estranya, s'expatrien o sense moure's l'empren i se'n revesteixen fàtuament. Les paraules s'agrupen en els seus escrits amb un fregadís d'ossos de mort, les seves idees s'encartonen i perden tota sentor de vida com si fossin una toia de flors de paper. A la boca se'ls torna agra la llet que mamen en els pits de la seva Mare.

10. El nostre gentil poeta En Josep Carner diu que a la literatura catalana ja li ha arribat l'hora de sortir-se del Cançoner Popular. Heus aquí un pensament de perspectives profundes, damunt del qual voldria projectar ara l'humil farell de les meves investigacions sobre l'esperit de finesa.

El Cançoner Popular català serva pocs records, si és que en serva algun, del període nacional de la nostra cultura. L'esperit de fine-

sa tal com pogué manifestar-se en la cort dels nostres Comtes-Reis hi és com una vella Atlàntida submergida sota les ones de la mar. Quan esdevingueren les guerres d'expoliació que el Cançoner ens evoca melangiosament, l'esperit de finesa ja feia temps que s'havia esmussat en les reaccions d'una fosca decadència.

Per això hem de considerar l'art del Cançoner en allò que té de més pròpiament autòcton, com una manifestació primitiva en la qual el nostre esperit de finesa es troba en els començaments de la seva formació. No em sembla gens aventurat de dir que la societat catalana actual ha superat de molt l'esperit de finesa del Cançoner. Ens enganyaríem de mig a mig, si d'alguns elements dispersos que s'hi troben, reflex principalment del segle XVIII francès, volguéssim extreure les essències d'una finesa pròpia.

Ja veieu, doncs, si hauré de trobar encertada, pensant així, la suggestió agudíssima del nostre poeta. Es tracta d'una qüestió de creixença. Ens sentim massa grans per a moure'ns en l'ambient d'un art, com el del Cançoner Popular, que la nostra madura sensibilitat ens fa trobar pueril. I en això no hi ha confusió possible: és aquell art, aquell esperit de finesa primitiu, aquella pueril manifestació dels sentiments, que no fan per nosaltres; que els temes, eterns com són, no hem de desdenyar-los, sinó senzillament tornar-los a viure amb la nostra sensibilitat més fina i més estilitzada.

Però en eixint del Cançoner, cap a on hem de girar l'esguard? Heus aquí la qüestió vital. Segons com la vulguem resoldre ens exposem a donar a la nostra literatura una rigidesa acadèmica. Ens haurem deseixit d'un bolquer pueril

per revestir-nos d'una mortalla. Per més que l'esperit de finesa tal com l'he estudiat fins ara es refereix en conjunt a totes les manifestacions d'una civilització nacional, em plau de limitar-me a l'experiència sobre la nostra literatura, com qui després de pensar en l'ordenació de l'hort escull d'entre tots els arbres una fruita madura.

Més valdria que no eixíssim del Cançoner si haviem d'emprar un ideal estranger de finesa. No ens caldria fatigar els sentits en la contemplació del món per a trobar civilitzacions nacionals que han assolit un estat d'afinació més avançat que el nostre. Per a limitar la prospecció aquí tenim l'esperit de finesa anglès. Aquella societat que en temps de la gran Elisabet havia ja conegut una magnificència de les lletres que per si sola seria l'honor d'una gran civilització, després de la revolució puritana que obrí profundes perspectives a la perfecció del seu esperit, ha fruit per més de dos segles i mig d'una pau interior rica i ennoblida per l'exercici dels deures morals que imposen l'hegemonia i l'imperi.

Obriu un llibre anglès comú, una novella i no cal triar res d'excepcional, sinó la primera que ens ve a la mà, com ara *Daphné Adeane* de l'escriptor contemporani Maurici Baring, i des de les primeres pàgines una pura alenada d'elegant distinció us refrescarà l'esperit. Una selecció de les qualitats que resulten de la pau, del poder i de la fortuna ha anat acumulant aquell tresor humà per més de deu generacions. El caràcter de l'home de món hi reacciona sempre d'una manera sana, delicada, forta; el culte de la dona hi apareix usualment despullat del baix sensualisme i ella respon a la cavallerositat amb la gràcia; l'amor hi és tractat com una

passió vehement que soslleua les ànimes, perquè de les seves conseqüències fisiològiques l'autor no en parla, seguint en això aquella màxima d'Horaci que aconsellava d'apartar certs espectacles violents de la vista de l'espectador. En una paraula, l'esperit de finesa hi ha seleccionat els mòbils humans i hi ha embridat amb el control d'una noble espiritualitat la manifestació dels sentiments. El poliment de les dites, de la conversa, del festeig, així com de la forma que revesteix en les accions individuals i collectives hi és de tal manera afinada que un crític grosser seria dut irresistiblement a la suposició de simulacions, de caricatures i d'hipocresies.

Ha de proposar-se imitar això el novellista català? ¿És cap allí on hem d'anar, quan ens deseixim de l'esperit de finesa excessivament primitiu del Cançoner? Primer de tot recordem ara que l'ideal de finesa és solament adjectiu i que ha d'ésser adequat a les condicions naturals i històriques de cada poble. No hem d'emprar aquella finesa, per una raó que tanca de cop: perquè no és la nostra. Ni aquella ni cap d'altra estrangera com ella.

Però és que hi ha encara una raó que per al novellista català és més definitiva. És que la finesa no s'aprèn. O bé l'escriptor produirà les seves obres originals amb els estres del propi esperit o bé serà un vil imitador, una freda rata pinyada, que reflecteix la llum però no l'escalfor. No espereu res de l'home que en asseure's a taula per escriure comença per negar-se a si mateix. Malaventurat el que no coneix l'orgull de la seva prosàpia. Per la part que em toca jo us confesso que la lectura de *Daphné Adeane* és per a mi una pura delícia, però que amb la

ploma a la mà no em desdiré mai d'haver nascut al carrer d'En Robador ni d'ésser fill de pares que de joves havien treballat la terra.

11. Tampoc no podria acceptar-se com a orientació de la nostra literatura la formació de l'esperit de finesa de cara als autors i a la societat del període nacional. Ni aquella llengua, ni aquella gent, ni els seus autors s'adiuen amb la Catalunya d'avui. La separen d'ells cinc cents anys d'una vida obscura i decadent, vall massa profunda en la qual l'antic esperit de finesa va esmussar-se sense deixar ni l'alenada del seu perfum en el Cançoner Popular.

La nació catalana dels segles XIII, XIV i XV no és la mateixa que la Catalunya d'avui. S'assemblen però no són iguals. Entre l'una i l'altra hi ha el nexa de la història, però quant a l'esperit de finesa hi ha entre el de les dues societats una depressió profunda, un retorn al substràctum primitiu. La renaixença actual no s'ha produït pel repoliment de les formes antigues rovellades, sinó per l'afinació de noves arestes del caràcter que nosaltres no podríem substituir sense caure en el refredament acadèmic, per l'estilització caduca d'una societat que va desaparèixer definitivament.

Hi ha un substràctum primitiu comú, herència de la família nacional que fóra un renegat qui la menyspreés. Però entre les formes d'expansió d'aquest substràctum en el segle XV i les d'ara, hi ha l'esclat humanístic del Renaixement i les grans revolucions polítiques dels homes del Nord. Dels temps de Bernat Metge ençà civilment s'ha triplicat la terra. Els nostres

clàssics són l'Aribau, En Verdaguer i En Maragall.

Hem de considerar de fora estant el període nacional de la literatura catalana i cercar les noves formes de l'esperit de finesa en aquesta Catalunya jove d'avui, que com diu de Barcelona el Poeta és vana i coquina i traïdora i grollera i amb sos pecats nostra. Heus aquí cap on hem de girar l'esguard quan ens deseixim del Cançoner.

En comparació amb altres pobles encara som grossers i bàrbars. Els que limiten massa llur acció a proscriure el renec de la llengua parlada no s'adonen que aqueixa és sols la manifestació externa d'una llorda barroeria íntima. Hi ha gestos i actituds i formes d'expressió passional que són encara més vils que el renegar. Jo no vull dir que l'escriptor català s'hagi de complaure en la contemplació ni en la descripció de les turpituds populars, però és ben segur que no ha d'ignorar-les i fins que si ve a tomb n'ha de parlar.

Altrament el nostre esperit de finesa no és com una Atlàntida submergida que només calgui treure a flor d'aigua i apartar-ne la brossa i rentar-la del fang. És més aviat l'escalaborn d'una estàtua que els catalans de la primera generació renaixent ens han transmès com nosaltres la transmetrem als nostres fills, perquè l'esculpim i la polim amb les nostres lluites per la veritat, i amb les nostres revoltes contra la injustícia, de cara al bé i la bellesa, amb les virtuts d'una vida honrada i d'un noble morir.

La literatura ha d'ésser una nova creació que l'escriptor fa de la societat actual; que mai no s'ha dit de l'home amb tanta justesa com pot dir-

se d'ell, vista la seva facultat de tornar a crear, que és fet a imatge de Déu. Tant en la novella, com en la poesia lírica hi ha quelcom d'una rapsòdia divina. L'escriptor ha de fondre en el seu gresol tots els elements morals i materials del seu poble, els purs i els impurs: el seu refús en front de la realitat serà sempre una traïció o una covardia.

I no aneu a creure que jo negui a l'escriptor la facultat de veure, ni la de triar. Fins opino que l'especial naturalesa de la seva funció, en certa manera divina, exigeix una profunda honestedat, presa aquesta en el sentit més comprensiu de la paraula. El seu esperit de finesa pot i ha de trobar-se en un estat d'avançament en relació amb el del seu poble. Ho ha de veure tot, ha de parlar de tot, però sense perdre el contacte amb el poble no ha de despullar-se mai d'una noblesa que és la clàmide del seu art.

Ja en el segle XIII un rabí de Girona a qui la munió dels seus deixebles deia sempre Rab-benu Jona, que és com dir el *nostre* rabí Jona, escrivia en els seus comentaris als proverbis de Salomó: El malvat condemna els homes, espia llurs faltes, troba llurs febleses i no parla mai de llurs bones qualitats. I en això s'assembla a les mosques que cerquen la immundícia per posar-s'hi damunt. Sols l'indigne explica indignitats i diu dels altres allò que en ell cova. Mentre que els bons tenen benvolença i miren de passar les faltes per alt i de lloar els homes pel que tenen de bo. Perquè el cor coneix els dolors i les alegries de l'ànima pròpia.

La Tafona, 16 d'agost de 1928.

MINISTERIO
DE CULTURA

UNA REVISIÓ DE VALORS DEL DINOVE SEGLE

*Discurs llegit pel President Pere Coromines en la sessió
inaugural del curs acadèmic de 1929-30 celebrada
el dia 28 d'Octubre de 1929.*

MINISTERIO
DE CULTURA

1. Si aclaqueu els ulls i enfoqueu la llum del pensament sobre la història dels temps passats, observareu que la vostra llanterna màgica canvia de tant en tant el color del vidre. Per això cal que no us trobeu sota la impressió d'un llibre, ni d'una estampa, ni d'un sermó, pura la vostra volta de boires i de filagarses, transparent l'aire, la mirada ingènua.

No és que la humanitat faci un tomb cada segle, ni que les revolucions polítiques, ni els costums, ni les modes, ni tampoc la concepció de l'art, ni la successió de les escoles literàries es regeixin per un sincronisme qualsevol. Més aviat diríem que la guerra dels trenta anys, i que les guerres napoleòniques i que, ara fa poc, la guerra gran, assenyalen els grans revolts de camí del pensament.

Cap home de mitjana cultura no confondrà les característiques de l'esperit als inicis amb les dels acabaments d'una centúria. Una *preciosa*

dels darrers temps de Lluís XIV, amb els seus paners i les seves mosques, no pot confondre's amb la *incroyable* dels primers anys del Consolat que duu el seu cintó sota la polpa dels pits. I encara el pensament i la distribució de la riquesa i el poder de l'Estat havien canviat més que no pas la moda femenina.

Però aqueix mateix comú gustador de les lletres, té un concepte pulcrament retallat del segle XVIII, i qui diu un concepte, diu una imatge i un color i un sentiment. La lectura d'un llibre, la representació d'una comèdia, l'audició d'una peça de música, què us diré? un vano de París o un dibuix de Boucher, poden accentuar una nota o afinar una línia o tenyir d'una nova sensualitat aquella composició del conjunt. Acabat de dir, acabat d'oferir: el segle XVIIIe se li refà mentalment, entelèquia única, d'un seny i d'una gràcia inconfusibles.

Això que dic del segle XVIIIe no ho podria dir del segle XX, ni d'aquest primer terç que n'hem vist passar. En tenim una visió confusa, un concepte embrollat, que canvia d'un moment a l'altre segons el moviment de les nostres passions, i aquest incessant contrast de valors que és la nostra posició en front de la vida.

Cal situar-se a una certa distància de les coses per judicar-les i per formar-se'n un concepte o una imatge de conjunt. Jo he vist de dalt estant de Montjuïc, des de la reixa d'un dels pavellons que dóna al mar, com s'hi ajeia la boira. Era una massa blanca, cotonosa, fofa, que semblava adormida. A dalt el cel era pur, enaiguat de sol; per sota, els vapors feien ressonar les sirenes angoixoses i persistents. No heu vist res més elegant que el vol dels ocells

quan s'hi enfonsaven amb les ales esteses. Però els que es trobaven entremig de la boira, a més de vint passes no veien res.

I bé, jo crec que el dinovè segle comença a trobar-se prou lluny del nostre actual punt de contemplació perquè es destaquí com un conjunt estrany a nosaltres mateixos. D'aquesta nebulosa del temps en el qual vivim, es desprèn, primer com una massa amorfa, i a poc a poc i cada vegada més, com un concepte o imatge amb els seus contorns i el seu iris de colors. Fa prop de trenta anys que gravita fora de nosaltres, i no hi ha dia que no es morin interessos i passions i conceptes que, essent consubstancials amb ell, vivien en les mares del pensament nostre.

Figureu-vos un home que s'allunyés de la terra: de primer veuria una vall voltada de muntanyes, després un disc immens que li fóra difícil de copsar tot en una mirada, però si seguia apartant-se acabaria per veure una bola i per sentir-ne la remor. En alguns indrets de Montjuïc es percep la clamor única de la ciutat, bonior de conjunt que és com un tro. Però si us acosteu més el clamor es dissol en vosaltres i ja no el sentiu perquè hi sou a dins. Aleshores es destaquen els sorolls concrets, el grinyol de les rodes del tramvia en passar la corba, un piano de maneta, crits de les criatures que juguen.

Heus aquí com és que us proposi aquesta nit de girar els ulls enrera per contemplar el dinovè segle, aquest astre que s'allunya de nosaltres, i de parar l'orella per percebre'n la clamor única. Encara avui hi ha vells que són una supervivència d'aquell segle, dames que en recorden un bri de llur bellesa pansida, polí-

tics xarucs que quan us parlen us sembla rebre la bravada d'una tomba acabada d'obrir.

Jo sóc d'una generació que ha cavalcant a cavall dels dos segles: en el dinovè hi tenim els anys d'aprenentatge, les fantàstiques visions de la infància, els primers diàlegs amb les coses en descobrir el món, la topada de quan baixàreu a la palestra, ingènua l'ànima, el pit alt, el cor inflammat de bravura. Però en el segle vint heu construït una família, pedra sobre pedra, com aquell que fa una catedral, i heu deixat en les coses les ditades de les vostres mans i en la vida de la pàtria els senyals del vostre pensament.

Això em fa creure que una primera visió del dinovè segle no la pot evocar ningú millor que nosaltres.

2. La visió meva pendrà la forma d'una revisió de valors. Una institució, una idea, la vida d'un home, un moviment social que tenien un valor en el dinovè segle ara poden tenir-ne un altre. L'observador empra les idees, els sentiments i les modes del temps present i amb aquestes eines registra algunes de les característiques del segle passat. Però l'objecte del seu estudi no el constitueixen els canvis de mesura sinó els de qualitat.

Les observacions que poden revelar-nos diferències de quantitat no ens interessaran avui. Un progrés continuat per a assenyalar fins on havia arribat el dinovè segle i comparar-lo amb l'estat actual no ens dirà res: si hem trencat de camí, o hem canviat el vidre de la llanterna,

o hem deixat una mena de mesures per unes altres, heus aquí les formes del meu intent.

Així la nostra posició ens diferenciarà essencialment del futurista que no sol veure sinó el més i el menys, com si la llei del progrés fos una mena de raó aritmètica. Generalment el futurista és un home d'intelligència limitada, que no veu les transformacions qualitatives de la humanitat i que per tant no comprèn la potència inventiva de la vida. Observat un moviment, l'allarga, la llibertat individual li fa preveure l'anarquia; del subjectivisme impressionista passa en l'art a la negació de la naturalesa; l'extensió del concepte d'Estat el duu a la supressió de la propietat privada.

Heus aquí per altra banda la illusió de la joventut. L'home de vint anys tendeix a situar-se per endavant en aquella posició que li sembla preveure com a central en la seva vida. Ara el pensament, la societat, el govern, l'art, la religió són això que es veu, però tu has de viure encara cinquanta o seixanta anys (quan jo era jove em refiava de complir els cent) i en tot aquest temps amb les transformacions naturals del progrés s'hauran produït tals canvis que des d'aquest moment em poso a predicar i a practicar perquè són consubstancials amb la meua vida.

D'això no heu de deduir que jo equipari la curtedat d'intelligència del futurista amb l'esperança vital de la joventut. El primer no rectificarà sinó per caure en un nou error, en l'afirmació d'una altra persistència d'orientacions. El jove adaptarà, si no és un pobre futurista, la seva concepció als resultats de la pròpia experiència.

Només la forma de l'error els haurà estat co-

muna. Han vist que l'arbre creixia per una branca esponerosa i han cregut que aquella branca es faria cada dia més gran i atrauria tota l'afluència de la saba, i no han vist que del tronc podien eixir branques noves, i fins que de les arrels podien néixer rebrols que, mort el tronc, el suplantarien. Han vist un tren en marxa per una línia recta i no han previst les agulles que podien fer-lo trencar de via.

El futurista és un home propens a la vellesa prematura. Tots n'heu conegut i els heu sentit parlar i us ha semblat que oíeu un enze com repetia paraules mortes, imatges mortes, idees mortes. És l'home de quaranta anys enrera dissecat, fullaraca que s'ha florit al bosc, pols d'arxiu. Quan es creia espatarrar els altres amb els seus estirabots progressistes, s'ha tornat precipitadament xaruc, conservador, retardatari.

La vida és invenció, com diu Bergson en la seva obra *Evolució creadora*. No hi ha riquesa de formes com la seva, ni paradoxa humana que no pugui ésser estrompassada per la realitat. Els que l'esperen per un camí, mai no poden estar segurs de veure-la passar. Mai no arribarem a preveure totes les solucions que pot donar a un problema, ni si el deixarà estar sense resoldre. La història natural de la vida és plena de temptatives fracassades, de camins que no menen enlloc, de fulles i de branques que s'han tornat espines.

Una revisió de valors implica la percepció de diferències qualitatives en la vida humana. Fins que la revisió a còpia de treballar-la sigui completa, no podrem evocar el dinovè segle amb el color de les seves passions i la gràcia de les seves gestes.

3. La posició de l'home en el segle dinou, sobretot en coses tan pràctiques com la governació de l'Estat, fou ben verament original, tant que, de les antigues societats teocràtiques ençà, no se n'ha vist d'altra. Quan era prou conscient, sospirava, lluitava i moria pels principis, i quan no arribava a tant es moria per les paraules que els denominaven.

Cal no entendre malament aquesta posició teorètica i verbalista en front de la vida. En tots temps ha tractat l'home d'introduir reformes en la governació de l'Estat i no fou certament el dinovè segle en aquest sentit el més reformista: del seu començament al seu acabament ha estès a capes sempre més grans de la població el dret a votar, funció que consisteix essencialment en el nomenament de certs organismes de control. Encara no estem en disposició de judicar ni la transcendència ni l'eficàcia d'aquesta reforma.

Però des d'ara podem veure com l'home ha avançat per aquest camí a través d'una boira de principis. Si ha aixecat barricades, si ha fet bullangues i revolucions, si ha cantat himnes pels carrers, confós en multituds heroiques, si ha convertit en veritables concilis les Corts destinades al control de la governació, no ha estat per aquesta migradíssima funció del vot, sinó pel principi anomenat, tan falsament com pomposament, de la sobirania popular.

Compareu un diari d'avui amb un de l'any 1840 i veureu com aquest es retira més a una epístola de Sant Pau, parlant amb perdó, que

a aquella forma moderna d'informació pública. En estudiar les bullangues de la Barcelona romàntica he experimentat una gran desillusió en llegir els diaris que no solen dir res dels fets, i el poc que diuen és per justificar l'endiastrot joc de les paraules usades per a qualificar-los. Llegiu la història del general Llauder, aquell que els *libres aclamaven perquè, si no fa, deixa fer*, acumuleu una nova darrera de l'altra, reuniu documents, contrasteu-los entre ells: tot això no us introduirà tant en el coneixement de la seva posició en la consciència popular, com el saber que, per haver reulat després d'una brillant actuació quan reclamava l'Estatut en l'any 1834 li deien el *Meteoro*.

És el segle de les constitucions i dels programes, redactats uns i altres de cara als principis i a les paraules. El que encara no s'ha puntualitzat ben bé, és fins a quin punt no s'han aplicat les constitucions, ni s'han realitzat els programes. De la definició del principi, de l'ús de les paraules impregnades d'un seny místic, era difícil de passar a la pràctica. Els liberals primer, els progressistes després i els republicans a l'últim, quan arribava l'hora de l'acció es passaven el temps discutint en què consistia la realització del principi triomfant.

Un batalló d'urbans que ocupava el convent on hi ha avui l'església de Sant Jaume havia publicat un ban on llampeguejaven els mots prestigiosos: els *libres*, l'absolutisme il·lustrat, les cadenes, el vapor, el poble oprimat, la teia incendiària, les diputacions provincials. A conseqüència d'això la població bullia. Aleshores els urbans del convent de Santa Mònica corrien a les armes, i en formació, correcta potser no, però sí heroica, desfilaven per davant de Sant

Jaume a so de timbals. Els crits i l'alegria del poble haurien fet creure a un foraster acabat d'arribar d'un altre planeta que s'havia dat un pas decisiu cap a la felicitat humana: les banderes tremolaven al vent, per sota la casaca de l'*urbano* corria una frisança de glòria.

No és estrany així que produís tan pocs canvis efectius la revolució espanyola que va durar més de seixanta anys. D'encà de 1812, quan la constitució començà a parlar de la sobirania del poble i disposà que els espanyols serien honrats i amants de la pàtria, fins a la promulgació de 1876 que assenyala la fi del període constituent, la revolució té encès el país. Espanya és un concili, els ciutadans gairebé despresos de tot interès terrenal discuteixen i es baten per redactar un *credo*.

En aquest interminable pernabatre les paraules es gasten, s'esmussen, arriben a fer-se inadequades per a l'evocació del principi; amb una mica més diríem que li feien traïció. Una de les poques que no perderen mai llur prestigi fou la paraula *llibertat*, expressió mística d'una aspiració, més aviat que símbol d'un principi o d'alguna institució positiva. I és que la llibertat té una significació en la teoria de la gràcia, com la té en la definició filosòfica del determinisme, però en política no vol dir res.

En els temps del general Lacy i de Canga Argüelles, del prestigi místic de la paraula llibertat es tragué el nom de *lliberal* que es daven els *doceañistas*. Espanta les coses que volia dir ésser *lliberal* l'any 21 i pocs anys després, durant la reacció dels realistes i del Comte d'Espanya. Però després de 1836 quan els lliberals de Mendizàbal es diuen *progressistes*, *lliberal* ja vol dir moderat, madur.

Un *republicà*, cap al 1842, com ho eren En Coello i l'Abdon Terradas, era un element dissolvent, i l'any 1865 per significar que un home era enemic de la societat, de la propietat i de la família, el botiguer de Barcelona l'anomenava *demòcrata*. En una comèdia satírica dels temps de la República, sortia un descamisat i cantava que volia la igualtat i que si ell no tenia res no tingués res ningú.

Això ens aconsella que en estudiar la conducta dels homes públics en el temps de la revolució espanyola anem amb compte a pendre al peu de la lletra l'acusació de traïdoria que es féu aleshores contra molts d'ells. S'ha de reconèixer contràriament que en poques èpoques fou tan exemplarment honesta la conducta dels homes que intervenen en la vida pública. *Traïdor* era el que s'adonava de la vacuïtat dels principis, *venut* el que no trobant en ells una regla de conducta la cercava en les experiències de la vida real.

4. Heus aquí una primera observació que ens posaria en camí de moltes d'altres si no fos que avui ens hem proposat només d'anotar-les com un passavolant: els orígens d'aquesta posició, els tipus que va estructurar, les topades que produí amb l'Església, antiga definidora de dogmes.

De primer antuvi sembla reproduir-se en el dinovè segle l'antiga posició realista medieval que avui anomenaríem ben altrament, per tal com suposa la realitat ontològica del concepte. El seu contrari *nominalista* que en les idees, en els atributs no veu sinó noms, seria ben

verament el *realista* d'avui. Però aquelles dues posicions coexistiren i es completaren en l'Edat Mitjana mentre que en el dinovè segle una de les dues que avui anomenariem *verbalisme* s'imposa a l'altra i del tot l'elimina.

El segle divuit havia vist l'acabament dels grans sistemes filosòfics que començaren amb la genial tornada de Descartes a l'empirisme. I mentre el segle dinovè no produeix més que els epígons d'aquest gran tomb del pensament, duu l'actitud imposada per la filosofia a les realitzacions del govern de l'Estat. Els homes de la *jamancia* i els que morien a les barricades quan la repressió del general Zapatero prenien en front de les qüestions de la vida real una posició racionalista de la mateixa naturalesa que l'adoptada per Kant en estudiar les categories de la intelligència.

Cal entendre bé l'afirmació que faig en aquesta primera regla per a la revisió de valors. No seria una posició original la de l'home del segle passat si purament hagués lluitat per una idea, essent comprovada la propensió dels homes en tots els temps a batre's per una aspiració espiritual. El progressista muntava a la barricada no per una aspiració sinó per un principi, que de vegades no volia dir res, s'apassionava per les paraules que li omplien de boira el pensament.

S'havia heretat un procediment intel·lectual i se l'aplicava a la vida pràctica. De l'estètica transcendental s'havia passat a la política transcendental sense canviar d'actitud, i es parlava de la igualtat, de la llibertat i de la fraternitat com si hom discutís l'espai i el temps, motllos del pensament humà. És curiós d'observar que aqueix apriorisme que sobreeixia i enaiguava

l'acció política ja havia fet atots en la literatura filosòfica.

Entre els tipus estructurats pel dinovè segle, pocs de tan característics com l'orador. Als que encara n'hem aconseguit algun ens és difícil de conjuminar el nostre estat d'esperit actual amb l'exaltació que ens produïa l'Emilio Castelar quan en acabar un discurs, amb veu lleugerament atiplada evocava la imatge de Barcelona que *avança amb l'antorxa de la llibertat a la mà i l'estel de la democràcia al front*.

El nostre país no va tenir veritables oradors. Els períodes d'En Prim, d'En Figueras, o d'En Pi i Margall, comparats amb els dels grans andalusos, eren com el vol de l'ànec en vist el de l'àguila reial. En Pi era un crític parlant, En Figueras era un home d'acció. L'orador andalús creava un estat sentimental, feia el vano, però en acabat ningú no sabia què calia fer. La seva oratòria era una degustació de la paraula, assaborida en una bella entonació, canora refilada d'ocell, teixida de capritxosos arabescos històrics, i això és un dir, perquè les gestes, i els noms i les coses hi eren solament polsats com qui toca les tecles d'un clavicordi.

Si ara llegíssi un discurs d'aquells us semblaria cosa fada, allò que es diu sense suc ni bruc, una bombolla de sabó que se us desfà a les mans. No sols ara sinó en el seu temps calia dramatitzar-lo per a entendre'l. Lluïa més per l'entusiasme que per la correcció, i ni pel lèxic ni per la sintaxi era una joia de la llengua.

Jo recordo la bullida de la Rambla quan hi desembocaven els venedors del discurs *entero y pronunciado por Don Emilio Castelar*. El lector impacient cercava de la primera llambregada les acotacions que li daven idea del drama: *Ru-*

mors, Aplausos, Ovació, la Cambra en pes aclama l'orador. Perquè observeu que en certs moments el lector oblidava la seva posició política i, encisat, es donava. Els períodes sense notes que dessin idea de l'escena, de primer antuvi eren lletra morta que no llegia ningú. Els ulls se n'anaven de dret al pinyol, a la interrupció i a la rèplica fulminant que havia obligat el President a llevar la sessió. Un retreia per exemple a Castelar els desastres de la República i ell contestava il·luminat que eren més de doldre les gestes del capellà Santa Cruz i del rector de Flix que empunyaren el punyal de l'assassí amb els mateixos dits que llevaven l'hòstia consagrada. Els lectors s'ho cridaven per la Rambla, sota els fanals. Moltes vegades la dona de casa no entenia aquella efervescència inútil del marit i li deia : *Déu te faci bo.*

Aquella oratòria s'encomanà i va inflar-ho tot. Aviat la història, la novella, l'assaig i fins el drama s'enfarfegaren d'una pompa rossegant, que s'ha de distingir de l'efusió romàntica per més que algunes vegades coincideixin en la mateixa obra. Els Ateneus foren creats per esbravar en assaigs pseudo-científics l'ímpetu oratori quan estava suspesa, com gairebé sempre, la Constitució. Així foren enaiguades belles aptituds i més de quatre evocacions reals i concepcions agudes restaren submergides sota la fullaraca. Jo he llegit una bellíssima pàgina de Castelar que dol de trobar talment diluïda en una mena d'èmfasi deliquescent : amb una profunda intuïció psicològica, que dóna al treball la intimitat d'una confessió, explica com Henri Rochefort comprengué pels defalliments de la seva ànima que no era un revolucionari quan en l'enterrament del jove Víctor Noir, víctima de

Pere Bonaparte, la multitud va a treure'l de casa seva per posar-lo a davant del poble decidit a forçar el pas dels Camps Elisis barrats per les línies d'ametralladores.

Jo diria que l'ampullositat oratòria fins s'infiltrà en l'ideal de la bellesa femenina i esclatà en la vanitat dels mirinyacs i en l'ondulada frivolitat dels farbalans i en la neu fofa de les puntes. Per una selecció desaforada aviat dominà la redundància de les formes, i en les litografies de l'Eusebi Planes es veuen dones com torres de castell amb cada tronera i barbacana, parlant amb perdó, que els mosquits s'hi perdien.

5. Avui hi ha més partidaris de la república que republicans. Jo conec molts catòlics de tendències francament conservadores que no han format part de cap partit polític i veurien amb gust la instauració de la república. Arribo a creure que les organitzacions republicanes establertes en els Estats creats de resultes de la guerra deuen l'existència a un canvi d'opinió semblant. ¿No s'ha pogut dir que un dels obstacles que s'oposen en el nostre país a la república és la rèmora dels vells republicans?

Els republicans són una relíquia del dinovè segle, no sempre venerable. Aquests altres partidaris de la república són fills del segle vint. Els diferencia la posició en front dels principis. Els uns accepten tranquilament els fets consumats; els altres resten fidels a un credo. Abans en les grans crisis dels pobles sorgia un rei: ara la guerra gran no n'ha fet cap.

Heus aquí una altra característica del dinovè segle, de la qual es desprèn una norma de re-

visió de valors: la fallera d'elaborar principis havia de produir la topada amb la gran definidora de dogmes que és l'Església catòlica. Aleshores es produeix aqueixa extravagant antinòmia: tot allò que hi ha de positiu en la reforma liberal és essencialment cristià i això no obstant el liberalisme i l'Església topen per una gelosia intransigent en la definició de llurs credos.

El discurs i el sermó es contraposen i s'influeixen, la tribuna parlamentària tracta de desbancar la trona. La lluita podríem dir que no és per l'home sinó per la funció. A còpia d'anomenar principis el lliberal es creu apte per a definir-los tots. De primer antuvi s'empesca la Deessa Raó, després imagina el gran Arquitecte de la Naturalesa i acaba exposant per peces menudes la religió de la Humanitat. Però enlloc la vacuïtat de la forma arriba a una perfecció tan gran com en la definició religiosa del lliure pensament que ve a ésser l'afirmació de la llibertat de no creure en res.

Aqueixa batalla de l'esperit del segle contra l'Església catòlica no sols pertorba i desencamina la vida política sinó que entrevia la història i la ciència. Quan jo anava a la Universitat, ésser liberal implicava trobar contradiccions en la Bíblia, així com el catòlic havia de combatre Darwin a sang i a foc. Trobar que Jonàs no podia entrar al ventre de la balena perquè ho impedia l'estructura de gola del cetaci era fer avançar la causa del progrés.

Temps a venir els homes trobaran una gran dificultat per a fer-se càrrec d'una lluita tan sanguinària com fou la del segle dinou, no pel dogma sinó per la facultat de definir-lo. Per més de cent anys la frase més actual de l'Evangelí fou aquella que tots repetien amb la mateixa

perseverança que posaven a no aplicar-la : *Deu al Cèsar el que és del Cèsar i a Déu el que és de Déu.*

A Catalunya aquest *quid pro quo* ens va costar quinze anys de guerres civils. Seria difícil que m'expliquéssiu ara quin manament de la llei de Déu o quin versicle de l'Evangeli de Jesús o quin dogma de l'Església s'oposen al contingut real que hi ha en el fons d'aquell principi erradament dit de la sobirania popular. ¿Per què un catòlic no ha de poder acceptar el dret al sufragi de tots els homes i de totes les dones? ¿Quina raó substancial el divorcia de la forma republicana? ¿Què el feia moure pels anys 30 del dinovè segle contra els Ajuntaments?

Però una vegada declarades les hostilitats la lluita esdevingué paradoxal. El catòlic oblidà les més dolces paraules de l'Evangeli sobre la fraternitat humana, el progressista trepitjà en allò que tenien de més íntim els sentiments de llibertat. Durant una colla d'anys del dinovè segle fou el catolicisme en bloc el que plantà cara al lliberalisme. De la pugna per la definició dels principis s'havia passat al contrapunt dels interessos, de les institucions i de les persones.

Fóra massa llarg de precisar fins a quin punt els estudis filosòfics, les investigacions científiques, el sentiment de l'art, les teories econòmiques, les relacions internacionals, la tradició dels pobles, la distribució de la propietat i fins la moral pública i la privada foren embrollats i pertorbats i profanats de resultes d'aqueixa estranya confusió.

I això no obstant hi ha un tipus de polític en el dinovè segle que era una demostració vivent de la incongruència de la lluita ; el que fou pri-

merament partidari de l'Estatut, el lliberal que es separà de Mendizábal, el que més de 30 anys va dur el nom de moderat i a casa nostra de madur. Era el conservador volterià, l'home que no es deixava entrebancar per cap principi, venal en l'administració, tartuf en la vida privada, enemic de l'escàndol com un veritable fariseu, escèptic, desenganyat, que sabia regatejar els drets de l'Església en un Concordat i encobrir les seves delectacions epicúries amb la capa de la religió.

Heus aquí una característica del dinovè segle que ja s'ha esvaït molt sense haver desaparegut del tot avui en dia. Encara hi ha qui relaciona la moral privada amb una certa concepció teològica i qui embrolla els estudis filosòfics amb postulats religiosos o anticlericals. Però els pòsits d'aquella confusió van solant-se en les mares de l'ànima en aquest segle vint, en el qual la utilització d'instruments d'una eficàcia i d'una precisió incomparables ens enlairen a un realisme universal. I ja és possible que un filòsof com Eduard Le Roy en sostenir la seva tesi transformista pugui afirmar serenament que no la considera essencialment incompatible amb el principi cristià de la creació.

6. Una altra característica del dinovè segle, que per més que tingui una profunda relació psicològica amb les altres que fins ara he tractat d'estudiar lleugerament sembla del tot original, consisteix en el lloc predominant que hi ocupa l'home d'un sol intent.

Serà convenient d'observar la significació relativa d'aquesta unicitat d'intenció, que tant pot

voler dir que hi ha en el subjecte una intenció predominant en cada moment d'expressió com que en tots el seus moments en té només una. Sempre serà l'home que vol o dol, però que no vol i dol a la vegada, que estarà alegre o estarà trist, però que no sabrà riure per sota el nas, l'home que no fa el desentès, el que segons la dita popular sempre bada, el que no es reserva en l'enraonar, ni sol comprar oli i vendre vinagre.

La barretina de dos intents és vermella de fora i negra de dins. La gira negra fa ressaltar la vermellor en les hores alegres, però la gires del tot i és senyal de dol. Hi ha en ella un intent que es veu i un que no es veu: si l'intent ocult es gira com un voraviu és per fer ressaltar més l'intent que es vol manifestar. La saviesa popular que hi ha en la llengua nostra està claferta de paraules i d'imatges de dos intents, perquè cal dir des d'ara que l'esperit del dinovè segle no és d'aquesta terra.

És clar que no seria difícil de provar que el fanàtic ha d'ésser home d'un sol intent, i que és fanàtic el que sotmet els seus actes a la direcció d'una idea única, i qui diu els actes diu el judici d'ells. Però no en trauríem res de sistematitzar massa les nostres observacions i ens arriscaríem a fer perdre llur frescor de vida. Traquem, doncs, les conseqüències d'aqueixa característica original amb la més prudent i sàvia frivolitat.

El romàntic és un home d'un sol intent. Tot ell es dona d'un cop en la seva obra. Per això es decanta generalment a la tristesa, que anomena erradament malenconia, perquè aquesta és mescla de sentiments contrapuntats, mentre que el romàntic viu submergit en una inconfu-

sible amargor. En l'obra del romàntic hi ha sempre la pressió d'un sentiment únic.

A l'home extraordinari que fou Goethe el romanticisme li fa escriure els sofriments de Werther, en aquells primers anys de la joventut que passa dominat per la recança de l'amor de Carlota. La fidelitat de la dolça amiga amb el seu promès ens ha valgut aquella joia esllanguida i encarnada com una anèmona. Però la vida fou pròdiga en amor, en riqueses i en poder per al poeta de Weimar; per això en el *Faust* l'home té un intent i el dimoni un altre. I bé, si Goethe hagués estat del tot un clàssic hauria reunit en una sola persona Faust i Mefistòfeles.

El clàssic té les finestres de l'esperit obertes a tots els vents. No es dona mai de primer antuvi, ni és tot en una sola acció. Veu primer l'objecte que el seu adjectiu, és ingenu perquè no imposa compromisos a l'observació. L'esperit clàssic té una bella disposició per a la ciència; el romàntic inventa teories, avança hipòtesis, però quan es pensa estudiar la terra munta com una sageta cap al cel.

El dinovè és el segle dels romàntics, dels homes que reneguen del present perquè els contradiu amb la seva complicació, que adoren el passat no sols perquè es deixa veure millor d'una sola ullada, sinó perquè l'embolquen amb els humors de la recança i de l'enyorament. El món modern era massa pròxim per a sofrir la mistificació i el romàntic s'enamora de les coses medievals que reconstrueix a la seva imatge. Mai no ha tingut la història tants de fidels ni mai ha estat estudiada pitjor.

El romanticisme és una manifestació del dinovè segle, però ni en el seu temps el nostre poble no s'hi adaptà. Sense refiar-nos massa de

les generalitzacions podríem aventurar-nos a dir que el poble alemany és substancialment més romàntic que el nostre en tant que és més un poble d'un sol intent. A la nostra terra el poble és clàssic, garneu, frívol, ponderat, amic de les arestes pures de les coses, i frueix el cant i caça l'ocell. Per això es va riure sempre dels romàntics i s'ha d'anar en compte amb ell si no se'l vol fer riure a fer el trobador o a declarar-se incomprès.

No ens costaria gens i ens en fariem un joc d'explicar com una conseqüència lògica d'aquestes idees l'esterilitat de la política romàntica. Perquè encara el poeta d'un sol intent trobarà en la lira accents humans que no seran certament els dels joglars de l'amor cortès que es creia imitar. Però la política, en tant que art de governar els pobles, vol un esperit clàssic, imbuït d'un realisme universal.

Heus aquí, doncs, una altra norma de revisió de valors, que no sols ens permetria de formar un nou criteri sobre els homes i les coses i les institucions de la passada centúria, sinó començar la crítica del nostre poble per la seva obra colectiva en aquell temps. No ens costaria de trobar en la seva història homes més aviat obscurs que tenien un bell pols de classicisme que és la sal de la terra. Així ens explicariem fàcilment l'empenta real de l'acció hegemònica dels catalans en la revolució espanyola, i alhora el seu fracàs en la política romàntica, en la qual la incapacitat pròpia els duia naturalment a l'admiració del foraster.

Per què ens hauríem de resistir més a veure una protesta racial en aquella explosió de l'art grotesc que oposava la correcció realista a les victorioses atzagallades del romanticisme? Fins

a quan persistirem a no comprendre que el nostre poble no veia una afirmació sinó una crítica en el xaronisme?

7. La dona és un ésser essencialment clàssic, i massa sovint s'ha qualificat de frívola la seva atenció desperta a les més variades impressions, com s'ha blasmat amb el nom de coqueteria la seva duplicitat quan vol i dol.

Heus aquí per què el dinovè segle havia de crear entre l'home i la dona un nou malentès. La dona s'havia de riure naturalment dels principis que ella en deia *cabòries*, i l'home, si d'una banda la desenganyava i la considerava incapaç d'eleva-se per damunt dels plaers de la carn, per l'altra es sentia incomprès i es consumia en la soledat i en la tristesa.

Potser seré titllat d'home superficial perquè en revisar els valors del segle de les llums m'entretinc a parlar de l'amor. Jo em permetré de creure que els meus crítics són homes del segle passat que no han pogut mudar la pell, ni s'han sentit néixer aquest seny nou que ens fa aptes per al noucentisme. No m'ho retrauria un escriptor dels segles XVII i XVIII que tenia la dona per un ideal de bellesa i per la més noble guia i consolació de la vida.

El cas és que la dona ha estat sempre per l'amor clàssic, efusió lleugera com un joc, transport diví, cega fallera. En l'amor de la dona hi ha sempre una mica de por i una punta d'audàcia. Però la seva música coneix tots els tons i en la seva inspiració hi ha tota la lira. La dona és més neta que l'home en els seus sentiments

i li agrada de fer com qui perd els afectes per tornar-los a recobrar. En ella són dos la passió i el semblant, i mentre més es migra d'amor més apareix esquiva. Mai no acaba de dir-te que no, ni et confessa que sí, perquè el goig amorós no és per la seva voluntat un do, sinó cosa robada.

Aneu comprenent ara la incompatibilitat que hi ha entre l'esperit romàntic i l'amor? L'home d'un sol intent haurà de fracassar sempre en els laberíntics dominis de Venus. Tant li valdrà d'ésser pobre com ric i agosarat o tímid, que ni la bellesa física ni el vigor de l'ànim l'hauran de salvar. I si no, recordeu els grans amors romàntics i veureu que no mancava als enamorats cap facultat per a ésser feliços. Quina dona resistiria la baronívola bellesa d'un Alfred de Musset? I això no obstant fou desventurat amb totes.

Anem a veure si ens és possible de preveure com es comportarà el romàntic amb la dona amada. Com a primer postulat la declararà perfecta en bellesa, bondat i enteniment, d'on resultarà una causa de desencís a cada descobriment d'humana flaqueza. Voldrà dar-se tot i que ella es doni tota des del primer moment d'efusió, situació difícil d'actuar i encara molt més de sostenir, talment que aquesta per si sola fóra ja una causa de reiterades confusions i de constant malaventura. Exigirà l'oblit del món, el sacrifici de tots els altres afectes i la suspensió i submissió fins de les funcions vitals als moviments de la passió.

Com voldríeu que una dona pogués avenir-se a semblant contrafacció de la natura? I si per un voler de Déu l'enamorada fos una noia escapada del pati blau, lànguida sospiradora

d'imatges irreals, pàllida i ullerosa, qui dels dos en aqueix entreforc de quimeres posaria l'amor? Perquè en l'amor en si hi ha alguna cosa de clàssic, barreja de fúria i de cansament, de ceguera i de visió pèrfida, d'oblit i de retorn a la realitat, d'on ve que l'home i la dona amada, essent dos en un, són l'un per a l'altre cruels enemics, que un bes els uneix com els separa un alè de la brisa o el cant d'un ocell.

Heus aquí, doncs, que en la literatura del dinovè segle caldrà revisar la inacabable sèrie d'amors sense esperança, d'amants que es migren a la llum pàllida de la lluna, de trobadors que canten sota una finestra les migranyes de llur incompresa passió. En totes aquestes aparentment desesperades facècies hi ha ben poca cosa del complex humà, i ha estat una errada de comparar-les amb *Romeu i Julieta* de Shakespeare, o amb les gestes amoroses dels cicles artúric i bretó, altrament reals, on la matèria sol tenir sempre tres dimensions, per més que l'esperit hi sigui flama pura.

Aquesta concepció de l'home romàntic ens permet de compendre la desviació naturalista que en fou l'última expressió. En Emili Zola com en Víctor Hugo hi ha l'home d'un sol intent per més que l'intent hagi canviat. El científisme de l'un ha substituït l'historicisme de l'altre, essent ambdós les desviacions unilaterals d'un esperit que s'entossudeix a interpretar la vida amb ulleres d'un sol color. Al cap i a l'últim tan fanàtic és el concepte que tenia de la història l'autor de la *Llegenda dels Segles* com el que tenia de la ciència el creador dels Rougon Macquart.

El naturalisme i el romanticisme en contraposar-se es completen, són la marxa i la con-

tramarxa d'un pèndol en el mateix pla vertical. Representen entre tots dos un viatge d'anar i tornar per un país de vano. A l'entusiasme de l'un correspon el cinisme de l'altre. Però tots fan l'home víctima dels principis i en menysprear per un sol els altres variats aspectes de la seva naturalesa, l'ensorren igualment en un pessimisme transcendental que dóna un color excessivament uniforme al dinovè segle.

Només hi ha que el naturalisme estronca la sèrie dels amors desventurats de la qual no sabia sortir la literatura romàntica. No és que es restauri l'amor clàssic, perquè encara el naturalista ve a ésser l'home d'un sol intent. Fins arribaria a dir que el romàntic coneix d'una manera fugitiva les més pures essències de la passió amorosa. Mes el naturalisme que enfonsa l'home en una baixa concepció materialista li lleva fins la malenconia de la recança, perquè li fa estergir els gestos de l'amor.

8. En el dinovè segle l'home europeu s'ha posat en marxa. Fins aleshores havia estat un animal sedentari: l'ambient era per a ell una segona naturalesa. Per anar lluny utilitzava les galeres: encara a Figueres hi ha el carrer d'En Toll que era d'on partien les galeres que duïen aquest nom del seu amo. Per a la vila tenia la carrossa i la llitera. Barcelona estava reclosa en les seves muralles. Si no fos per les ulleres i la impremta, les seves eines no s'haurien canviat ni perfeccionat gaire d'ençà dels temps dels Faraons.

Aquest és l'animal que Linneu va nomenar *homo sapiens*. En el segle dinovè li ha nascut

un seny nou. Les eines noves permeten d'augmentar extraordinàriament la producció de les robes i del menjar. La població sobreïx, la migració irradia cap a totes bandes i per això calen nous enginys, màquines de força i de transport. En cent anys l'uropeu ha perfeccionat el ferrocarril, ha inventat el motor d'explosió, s'ha fet senyor de l'energia elèctrica. Ara no es comprendria un filòsof que com Manuel Kant no es moguéss en 80 anys més de dos quilòmetres enllà de Koenigsberg. Bergson proposa substituir l'*homo sapiens* de Linneu per l'*homo faber* (artífex) del dia d'avui.

L'uropeu ha pres possessió de la terra. Ha dut a tot arreu la seva ciència i les eines que fan d'ell aquest animal nou, aqueix superhome que no cal esperar més, perquè ja s'ha produït: l'*homo faber*. Ja estem en disposició de començar a treure les conseqüències d'aquest fet extraordinari: ocupació de tota la terra en cent anys. Abans de les guerres napoleòniques les carreteres dels catalans menaven a Barcelona, ara menen a tot el món. El corrent migratori actual és més extens i ha de resultar més transcendental que el dels bàrbars i el de les croades.

Alguns economistes opinen que quan la terra utilitzable per l'home quedà tota repartida en propietats, l'esclau pogué convertir-se en assalariat. Era mentre hi havia terres lliures que calia retenir l'home per l'esclavitud: quan ja tot fou dat i beneït es va poder deixar lliure l'esclau, perquè no havent-hi terra lliure no tenia més remei que llogar-se per llaurar la dels altres.

El fet que l'uropeu hagi acabat de pendre possessió de tota la terra ha de produir com a

conseqüència total l'organització. No es tracta d'una diferència de quantitat sinó de qualitat. L'organització és la llei de l'*homo faber* i si per a nosaltres el canvi ha esdevingut insensiblement, tampoc s'adona un del refredament de l'aigua en passar de la temperatura de 0 graus i una dècima a la de 0 graus menys una dècima, i això no obstant el seu estat ha sofert una diferència formal, perquè abans era líquida i ara és sòlida.

L'organització té al meu entendre la importància i l'eficàcia d'un nou pacte social. Recordeu el concepte d'aquest: l'home en passar de l'estat de natura a l'estat social sacrifica una part de la seva llibertat per adquirir els beneficis que la societat li procura. I bé, doncs, jo dic que l'organització és un nou pacte, o si voleu una novació de l'antic, pel qual l'*homo sapiens* es disposa a sacrificar una part de la seva llibertat, més important que la cedida per l'home en estat de natura per passar a l'estat social.

Observeu que només estem en els inicis de l'organització. Fins ara se'ns ha fet sensible en travessar un carrer quan l'*urbano* ens ha fet tornar enrera, o en visitar una sala d'exposició, o en aprofitar una hora més de sol a la tarda, o en no poder comprar el diumenge o en sofrir les impertinències d'una comissió mixta o d'un comitè paritari. La llibertat que així us han pres us costa en cedir-la només que una molèstia.

Però és que la terra ha estat ocupada només que nominalment. L'esforç que troba límits en l'extensió pot encara esbravar-se en la intensitat. I aquest marge a l'esforç humà és encara llibertat en potència. Tant com la possessió anirà fent-se més efectiva s'estrenyeran els meca-

nismes de l'organització. En pocs anys ha sofert ja moltes intromissions de l'Estat la propietat individual de la terra i n'ha sofertes moltes més la dels instruments del treball. Si la pressió de l'ocupació de la terra continua augmentant en intensitat jo no sabria comprendre com la propietat individual d'una i altres podria subsistir més que nominalment.

Però és que no s'acaben aquí les conseqüències de l'organització. Mentre alguns illusos segueixen parlant de llibertat i de democràcia, com si les coses no haguessin canviat del segle dinovè ençà, comença a amenaçar no ja l'individu sinó l'Estat mateix, una que podríem dir-ne *superestructura*, la força coercitiva de la qual és limitada pel materialisme del seu caràcter econòmic. És el sindicat capitalístic que monopolitza en un continent, i algun n'hi ha que s'estén a tot el món, una primera matèria de la indústria.

En relació amb la superestructura capitalística, avui l'Estat ni en l'interior del seu territori no té una llibertat absoluta d'acció com la tenia abans de produir-se aquest adveniment de l'organització. La lluita sorda ha començat. L'acer, l'electricitat i el petroli són dominats per les grans superestructures capitalístiques. Mentre l'Estat disposi com fins ara de la força espiritual, cada cop que la topada sigui a mort encara serà d'ell la victòria. Però la superestructura ha sorgit d'una manera sorda, insidiosa, armada de temibles possibilitats.

I heus aquí com d'aqueixa perspectiva actual es desprèn una bella característica del dinovè segle: que l'home europeu en els inicis del seu moviment migratori, per més de trenta o quaranta anys, es va poder moure lliurement.

Caldrà doncs, revisar el concepte de *tirania*, precisar bé què volia dir quan parlava de les *cadena*s que l'oprimien aquell home del temps dels progressistes, o de la Restauració i de la Regència, que podia anar de l'una banda del món a l'altra sense treure cap passaport, ni inscriure's en cap consolat; que cobrava de les seves cases el lloguer que volia, disposava lliurement dels seus instruments de treball, no estava exposat a pagar multes de més de cinc centes pessetes, ni coneixia la taxa de preus, i travessava els carrers per allà on li semblava millor.

Compreneu ara per què he dit que l'*organització* era un contracte social nou? Si continuen operant les causes que l'han produïda, les manifestacions de la revolució russa seran un pàlid preludi de les transformacions que és susceptible d'ocasionar. Per això l'home del darrer terç del dinovè segle serà considerat pel tractadista futur com es mirava Rousseau l'home en estat de natura. L'altra volta pendrà un nou sentit la llegenda d'una edat d'or, bella edat de la qual alguns de nosaltres hem encara fruit les darreres delícies.

9. Us he proposat en el breu lleure d'aquest assaig algunes normes per a revisar els valors del dinovè segle català. No he volgut ni hauria pogut fer-ne una aplicació massa concreta a les coses, als homes i a les institucions. Jo en tindria prou i hauria assolit el meu propòsit, si en acabar d'oïr-me parlar del dinovè segle, us emportéssiu, com en escabellar una mata d'alfàbrega, el seu perfum.

No ens costaria gaire de treure les més origi-

nals conseqüències de les idees anteriors. En descobrir de cap i de nou l'*homo sapiens* d'Europa els continents de l'Àsia, de l'Àfrica, de l'Amèrica i de l'Oceania, va enriquir la casa pairal amb els seus trofeus. Les porcellanes xineses, els tapissos de Pèrsia, els lloros dels països tropicals. Però sobretot la importació de les fustes de caoba, de cedre, de sàndal, de banús i de xicranda produeix una transformació del mobiliari com no se n'havia vista mai cap de tan radical i tan feliç.

Desapareixen els daurats perquè la bellesa de la fusta és més íntima que la de l'or. La duresa i precisió d'ajust dels nous materials dificulta els treballs de talla, però facilita l'amable disminució de les dimensions, l'ondulació llisa de les formes, la subtileza dels sosteniments. L'estil imperi i el que a casa nostra se n'ha dit estil isabelí marquen al meu entendre un estat de bellesa, de comoditat i de perfecció dels que més s'adiuen amb la dolça intimitat de la llar.

Si amb el propòsit de comprovar les nostres idees dirigíem l'esguard a l'evolució de la música en el dinovè segle i, deixant de banda el desenrotllament que no ens pertoca de la seva tècnica, ens limitàvem a considerar-la com una forma especial d'expressió dels sentiments humans, no ens fóra difícil de trobar en la música anterior a Mozart els caràcters que hem descobert en el classicisme, ni en la música de Beethoven i dels seus epígons els que atribuïm a la concepció romàntica de la vida.

En Mozart i en alguns dels músics que el precediren s'ha tingut per pueril la frivolitat alerta del sentiment, despert a una rica varietat d'expressions. En la seva comèdia lírica la melodia interpreta tan profundament la situa-

ció, els caràcters dels personatges i els moviments de l'ànima que s'ha pogut veure una genial intuïció on hi havia un perfecte coneixement, un magistral domini, i aqueixa subtil proporció i harmonia de formes que constitueixen la gràcia.

En la música de Beethoven un sentiment predominant fa irrupció en l'obra i es compenetra amb ella i la domina. És la passió amorosa que topa contra la incomprensió, o és el moviment idil·lic de l'ànima en el si de la pau camperola; és l'esclat superbiós de l'orgull, o la sobtada punyida davant de la mort.

Aquesta invasió d'humors es preludia ja en algunes obres de Mozart com ara en el segon temps de la Simfonia Júpiter. Però en general podeu perfectament distingir aquella música clàssica de la romàntica per la diferència dels moviments que us desperten en l'ànima.

Al meu entendre una part de la voga actual de Mozart és deguda a una errada concepció de la seva música. El compositor d'avui, tancat en aqueixa torre de glaç on el cerebralisme acantona cada dia més totes les formes de l'art modern, en trobar la música de Mozart despullada d'aquests humors romàntics del sentiment, l'admira com a precursor. Però la insensibilitat científica no té res a veure amb l'espujant formigueig de variadíssimes entremaliadures que fan de la psiquis mozartiana una expressió de la gràcia.

Heus aquí com en parlar del dinovè segle hem vingut a parar a l'essència del romanticisme. Una extravasació d'apriorisme filosòfic porta la irrupció dels principis en la vida pràctica i ens produeix l'home d'un sol intent que crea la concepció romàntica de la vida, de l'art i de

l'amor. Deixo a la vostra fina intelligència la missió d'humanitzar la meva crítica, de palliar les afirmacions que la forma precipitada d'escriure-les pot fer aparèixer massa absolutes, de completar mentalment el treball amb les seves conseqüències lògiques, d'embellir-lo amb les experiències de la vostra vida, floretes dels marges que no hem gosat collir perquè el camí era llarg i volíem acabar d'hora.

Però jo no he de cloure el meu assaig sense dir que sóc un enamorat del dinovè segle i que en aquesta revisió de valors no heu de veure una rebentada ni tan sols una condemnaió. En la posició del crític hi ha sempre una aparença d'agressió, per tal com li cal desempallegar-se de tota complicitat i concomitància amb la cosa que es proposa de judicar. Per altra banda són encara tan a prop dels nostres sentiments algunes dèries del vuitcentisme que en voler parlar fredament d'elles un hom s'arrisca que el titllin de partidisme o que en les seves paraules es vegi una claudicació.

Ni una cosa ni una altra. Com deia en començar m'he proposat parlar del dinovè segle com d'un període de l'evolució de la nostra vida nacional que comença a quedar prou lluny de nosaltres perquè en formem un concepte desinteressat i de conjunt. Si per exemple concretem la nostra crítica al treball d'un home com Víctor Balaguer, en dir que la seva història és una obra romàntica no haurem fet sinó precisar el seu valor.

Ni tampoc s'ha de veure un sarcasme en la descripció del polític progressista que resulta del nostre assaig. No per ésser home cegat pels principis deixava de tenir una concepció honesta de la vida pública. Ni com hi hauria menys-

preu en la concepció d'aqueixa mena de Pierrot que fou el veterà de la llibertat? Rieu tant com vulgueu, amics, però no oblideu que si aquell ciutadà gesticulava en els clubs revolucionaris com un titella sabia morir en les barricades com un home.

Vichy, 4 de setembre de 1929.

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

INDEX

	<u>Pàg.</u>
L'Esperit de Finesa	7
Revisió de valors del dinovè segle	43

MINISTERIO
DE CULTURA

